

คุณธรรมของขงจื้อสู่คุณลักษณะครูที่ดี

Confucius' virtues lead to characteristics of a good teacher.

วรพรรณ ขาวประทุม

Worapan Khaopratoom

Received : October 4, 2024

Revised : October 29, 2024

Accepted : October 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดเรื่องคุณธรรมของครูตามหลักปรัชญาของขงจื้อ เพื่อประยุกต์ใช้ในการพัฒนาครูให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขงจื้อเป็นนักปรัชญาจีนที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความคิด ค่านิยม และวัฒนธรรมจีนมาอย่างยาวนาน คำสอนของท่านยังคงทรงคุณค่าและสามารถนำมาปรับใช้กับครูในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี บทความนี้นำเสนอคุณธรรม 8 ประการตามแนวคิดของขงจื้อ ซึ่งประกอบด้วย เหริน (ความเมตตา) อี้ (ความชอบธรรม) หลี่ (มารยาท) จื่อ (ความรู้รอบรู้) ซิ่น (ความซื่อสัตย์) หยง (ความกล้าหาญ) เซียน (ความถ่อมตน) และ กง (ความเคารพ) โดยอธิบายความหมายและแนวทางการนำไปใช้ในบริบทของความเป็นครู คุณธรรมเหล่านี้จะช่วยให้ครูสามารถพัฒนาศิษย์ได้อย่างเต็มศักยภาพ ทั้งด้านความรู้และคุณธรรม ผ่านการเป็นแบบอย่างที่ดีและกระบวนการสอนที่มีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การสร้างคนดีและคนเก่งเพื่อพัฒนาสังคมต่อไปในอนาคต แนวคิดของขงจื้อยังคงทันสมัยและเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาครูได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ขงจื้อ, คุณธรรมความเป็นครู, การพัฒนาครู, ปรัชญาจีน

ABSTRACT

This article aims to present the concept of teacher virtues based on Confucian philosophy, in order to apply them for the development of more complete teachers. Confucius was a Chinese philosopher who had a profound influence on Chinese thought, values, and culture for a long time. His teachings remain valuable and can be well adapted to teachers in the modern era. This article presents eight virtues according to Confucian ideas, which consist of Ren (benevolence), Yi (righteousness), Li (propriety), Zhi (wisdom), Xin (integrity), Yong (courage), Qian (humility), and Gong (respect). It explains the meanings and guidelines for applying these virtues in the context of being a teacher. These virtues will enable teachers to fully develop their students' potential, both in terms of knowledge and morality, through being good role models and effective teaching processes. This will lead to the cultivation of good and capable individuals to further develop society in the future. Confucian ideas remain relevant and serve as an important approach for sustainable teacher development.

Keywords : Confucius, teacher virtues, teacher development, Chinese philosophy

“...ผู้ที่เป็นครูอาจารย์นั้น ใ่วจะมีแต่ความรู้ในทางวิชาการ และในทางการสอนเท่านั้น ก็หาไม่จะต้องรู้จักอบรมเด็กทั้งในด้าน ศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม รวมทั้งให้มี ความสำนึกรับผิดชอบ ในหน้าที่ด้วย...”

พระบรมราโชวาทของในหลวงรัชกาลที่ 9

พิธีพระราชทานปริญญาบัตรของวิทยาลัยวิชาการศึกษา

15 ธันวาคม 2503

การศึกษา คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเจริญงอกงามแก่บุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ ผ่านการฝึก การอบรม การสืบสานวัฒนธรรม การสร้างความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม, 2542) การศึกษาช่วยพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งตนเองและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ช่วยถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม ค่านิยม ศีลธรรม จริยธรรม การดำเนินวิถีชีวิตในสังคม ช่วยพัฒนาคนให้มีสติปัญญา มีการคิดอย่างมีเหตุผล รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความมั่นคงของประเทศ ซึ่งการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจะช่วยสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพครอบคลุมทุกช่วงวัยเหมาะสมกับยุคสมัย ยกระดับการแข่งขันของประเทศ เป็นกำลังสำคัญในการ

พัฒนาประเทศต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560 ; พรชัย หนูแก้ว, 2554 ; บุญเลี้ยง ทุมทอง : 2556 ; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

การศึกษา นับว่ามีความสำคัญมากต่อการพัฒนาคน เพราะไม่ว่าจะทำการพัฒนาในส่วนใด ต้องเริ่มมาจากการพัฒนาคนเสียก่อน การพัฒนาคนสามารถทำได้หลากหลายรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้การศึกษา การพัฒนาประเทศต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาคนโดยต้องคำนึงถึงการศึกษาเป็นสำคัญ ยิ่งในยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวล้ำนำโลกไปมาก การศึกษาก็ต้องพัฒนาไปให้ทัน (อาภรณ์ รัตน์มณี, 2553) การศึกษาจะสามารถพัฒนาคนได้มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับกลไกที่สำคัญของระบบการศึกษา คือ “ครู”

“ครู” คือ บุคลากรวิชาชีพทางการศึกษา ทำหน้าที่หลักในการจัดการเรียนการสอน หรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ พัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของศิษย์เพื่อให้มีจิตสำนึกรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และประพฤติตามจรรยาบรรณวิชาชีพเป็นสำคัญ โดยครูมีหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผนจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ตลอดจนให้การอบรมบ่มนิสัยให้ศิษย์เป็นคนดี มีความรู้ และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 ; Good, C.V. , 1973)

“ครู” เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาศิษย์ให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ บทบาทของครูแบ่งได้เป็น 5 ฐานะ (ขวลิต ชูกำแพง, 2550; ทิศนา ขัมมณี, 2563) ดังนี้

1. ครูในฐานะเป็นผู้สอน (Teacher) มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ให้แก่ศิษย์ เพื่อให้ศิษย์เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองตามเป้าหมายของหลักสูตร โดยมีหน้าที่วางแผนการสอน (Planning) จัดการเรียนการสอน (Instruction) วัดและประเมินผล (Evaluation) พัฒนาดตนเองและวิชาชีพ (Professional Development)
2. ครูในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอน (Educator) มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ศิษย์ เพื่อให้ศิษย์เป็นคนดี มีวินัย และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ ไม่ว่าจะเป็นการเป็นแบบอย่างที่ดี (Role Model) การอบรมบ่มนิสัย (Discipline) การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม (Moral Education) การให้คำปรึกษา และแนะแนว (Guidance and Counseling)
3. ครูในฐานะเป็นผู้แนะแนว (Guidance) มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือ สนับสนุน ให้คำปรึกษาแก่ศิษย์ทั้งด้านการเรียน อาชีพ และการดำรงชีวิต เพื่อให้ศิษย์รู้จักและเข้าใจตนเอง สามารถปรับตัว และตัดสินใจเลือกแนวทางในการพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการให้บริการสารสนเทศ (Information Service) การให้บริการให้คำปรึกษา (Counseling Service) การให้บริการจัดวางตัวบุคคล (Placement Service) การให้บริการติดตามและประเมินผล (Follow-up and Evaluation Service)
4. ครูในฐานะเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) มีบทบาทสำคัญในการจัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่เอื้อให้ศิษย์สามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ครูจะลดบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ไม่ใช่ผู้ชี้นำ แต่จะทำหน้าที่กระตุ้น สนับสนุน และชี้แนะ

แนวทางให้ศิษย์แสวงหาความรู้และเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ครูในฐานะผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ไม่จำเป็นการออกแบบการเรียนรู้ (Learning Design) การจัดเตรียมสื่อและแหล่งเรียนรู้ (Learning Resources) การกระตุ้นและให้คำชี้แนะ (Stimulate and Guide) การประเมินเพื่อการพัฒนา (Formative Assessment)

5. ครูในฐานะเป็นผู้วิจัย (Researcher) มีบทบาทสำคัญในการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ด้วยกระบวนการวิจัย เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนาการจัดการเรียนการสอน แก้ปัญหาและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในภาพรวม ไม่ว่าจะเป็น การวิจัยในชั้นเรียน (Classroom Action Research) พัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา (Educational Innovation) การวิจัยทางการศึกษา (Educational Research) และการนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนา (Utilizing Research Results)

จากข้อความข้างต้น ครูมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการศึกษา ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในโรงเรียนหรือสถานศึกษา ครูมีบทบาทที่มากมายในการสนับสนุนทั้งทางกายและทางใจให้แก่ศิษย์ โดยมีเจตนาผลักดันให้ศิษย์ประสบความสำเร็จ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข แต่กว่าที่ครูจะฝึกฝนตนเองเพื่อให้มีบทบาทดังกล่าวไม่ใช่เรื่องง่ายนัก ยังต้องได้รับการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นครูทั้งภายในและภายนอก เพื่อการเป็นครูที่สมบูรณ์แบบ

คุณลักษณะความเป็นครู เป็นสิ่งที่ครูต้องสร้างและพัฒนาขึ้นด้วยตนเอง จนเป็นอุปนิสัยติดตัว ซึ่งต้องอาศัยความมุ่งมั่น ตั้งใจ และระยะเวลาในการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ โดยคุณลักษณะความเป็นครูจะส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการจัดการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ ตลอดจนเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ศิษย์ประสบความสำเร็จทางการเรียนและการดำเนินชีวิต (ธนวรรณ เหมือนวงศ์, 2562) คุณลักษณะความเป็นครู เป็นลักษณะนิสัย ท่าทาง การแสดงออก และภาพลักษณ์ที่ครูพึงมี ซึ่งจะต้องมีความเหมาะสมกับการประกอบวิชาชีพครู โดยครอบคลุมทั้งด้านคุณลักษณะภายนอก เช่น การแต่งกาย กิริยามารยาท การพูด และคุณลักษณะภายใน เช่น ความใฝ่รู้ ความรับผิดชอบ ความเมตตา กรุณา เป็นต้น ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้ครูปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ (วรินทิพย์ มาศชาย, 2563) คุณลักษณะที่ดีงามของครูที่สำคัญลักษณะหนึ่ง คือ คุณธรรมความเป็นครู ซึ่งมีต่อตนเอง ศิษย์ เพื่อนร่วมงาน และสังคม เป็นพื้นฐานที่ครูสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับศิษย์ โดยมีนักการศึกษาไทย ได้ให้นิยามและคุณลักษณะของคุณธรรมความเป็นครูไว้ (พระมหาบุญเลิศ วรณโม, 2563 ; รัตนะ บัวสนธ์, 2563) 1) ครูต้องเป็นผู้ที่มีความรัก ความเมตตา มีความปรารถนาดีต่อศิษย์ 2) ครูต้องเป็นผู้มีความยุติธรรม ให้ความเสมอภาคแก่ศิษย์ทุกคน 3) ครูต้องมีความซื่อสัตย์ ประพฤติตนด้วยความสุจริต ไม่แสวงหาผลประโยชน์ที่ไม่ควรได้ 4) ครูต้องเป็นผู้มีความรับผิดชอบ รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทุ่มเทเวลาและความพยายาม 5) ครูต้องเป็นผู้มีความอดทนอดกลั้น รู้จักควบคุมอารมณ์ ใช้สติในการแก้ปัญหา 6) ครูต้องเป็นผู้มีความเสียสละ เสียสละความสุขส่วนตน เวลา และทรัพยากรส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของศิษย์และส่วนรวม 7) ครูต้องเป็นแบบอย่าง เป็นแบบอย่างให้ศิษย์ทั้งความประพฤติ การพูดจา กิริยามารยาท รวมถึงการแต่งกายด้วย

ในบทความฉบับนี้ผู้เขียนจักขอนำเสนอคุณธรรมความเป็นครูโดยการนำแนวคิดจากเมธี
ตะวันออกเข้ามาเสนอเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการพัฒนาความเป็นครูให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
โดยเมธีตะวันออกที่ว่านั้นจักขอกล่าวถึงนักปราชญ์คนสำคัญของชาวจีน ได้แก่ ขงจื๊อ

รูปภาพที่ 1 เมธีขงจื๊อ

(โดย พระอรุณ พุทธิโนโต, 2565 นิตยสารศิลปวัฒนธรรม.)

ขงจื๊อ หรือ ขงฟู่จื๊อ เป็นนักปรัชญาจีนที่มีชื่อเสียง และทรงอิทธิพลที่สุดคนหนึ่งในประเทศจีน
มามากกว่า 2,500 ปี ในราชวงศ์ฉิน และมีชีวิตอยู่ระหว่าง 551- 479 ปีก่อนคริสต์ศักราช ซึ่งแนวคิดและ
ปรัชญาของท่านได้วางรากฐานความคิด ค่านิยม และวัฒนธรรมจีน ท่านได้อุทิศตนในการสอนและ
เผยแพร่แนวคิดของตน จนมีสานุศิษย์จำนวนมาก ด้วยชื่อเสียงและอิทธิพลอันยิ่งใหญ่ของขงจื๊อ ทำให้
แนวคิด ปรัชญา และคำสอนของท่านได้รับการยอมรับและปฏิบัติสืบต่อกันมานับพันปี กลายเป็นส่วน
หนึ่งของวัฒนธรรมจีน และเป็นรากฐานสำคัญในการหล่อหลอมแนวคิดของชาวจีนจวบจนปัจจุบัน
(Yao, 2000) อีกทั้งแนวคิดของท่านยังทรงคุณค่า เป็นแรงบันดาลใจให้แก่ครูในยุคปัจจุบันได้อย่างดี
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นคุณธรรมของครูที่ยังคงเป็นแนวคิดที่ผู้เขียนเห็นว่ามีความร่วมสมัย
(เฉลิมพล เกิดเจริญ, 2562 ; วิจารณ์ พานิช, 2555 ; อำนวย คำตื้อ, 2561) ในบทความนี้ผู้เขียนขอ
นำเสนอแนวคิด หลักคุณธรรม 8 ประการ ของขงจื๊อ ที่เน้นการพัฒนาตนเอง การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี
ระหว่างบุคคล และการสร้างสังคมที่กลมเกลียว ซึ่งเป็นลักษณะที่เหมาะสมกับความเป็นครูอย่างยิ่ง
ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรนำมาพัฒนาครูอย่างเหมาะสมเพื่อการพัฒนาการศึกษาและสังคมได้อย่างแท้จริง
โดยคุณธรรม 8 ประการ (Tu, 1998 ; Chan, 1963 ; Yao, 2000 ; Ames, R. T., & Rosemont, H.,
1998; Huang, C. C.,1997; Shim, S. H., 2008: 515-538; Tan, C., 2017: 95-113) ประกอบด้วย

1. เหริน (仁) คือ ความเมตตา กรุณา มีมนุษยธรรม ความรัก และความเอื้ออาทรต่อเพื่อน
มนุษย์ ถือเป็นคนคุณธรรมสูงสุดที่มนุษย์พึงมี เป็นการแสดงออกถึงความรัก และความห่วงใยต่อผู้อื่น การมี
จิตใจเมตตา เห็นอกเห็นใจ และพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน รวมถึงการให้อภัยไม่ผูกใจเจ็บ และ
ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพและให้เกียรติ

ครูจะต้องเป็นผู้ที่มีเมตตา กรุณา มีมนุษยธรรมกับศิษย์ คำนึงถึงประโยชน์สุขของศิษย์เป็นหลัก
ห่วงใย และเอาใจใส่ต่อศิษย์อย่างเท่าเทียม ไม่ลำเอียง เข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล และพร้อม

ที่จะให้ความช่วยเหลือศิษย์ที่มีปัญหา หลักเหริน จะทำให้ครูสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพที่แน่นแฟ้นและสร้างความไว้วางใจกับศิษย์ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เมื่อศิษย์รู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย และได้รับการยอมรับจากครู ก็จะเกิดความเชื่อมั่น กระตือรือร้น และเปิดใจที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากครู ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ตามปรัชญาการศึกษาของขงจื๊อ (Yao, 2000) ที่เน้นการสร้างมนุษย์ให้สมบูรณ์ทั้งด้านความรู้และคุณธรรม ผ่านความสัมพันธ์ทั้งดงามระหว่างครูกับศิษย์

2. อี้ (义) คือ ความชอบธรรม ความถูกต้องเหมาะสม และมีความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง ไม่เอนเอียงหรือลำเอียง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

ครูจะต้องเป็นผู้ที่มีความเที่ยงตรง เที่ยงธรรม ปราศจากความลำเอียงหรืออคติ ต่อศิษย์ มองศิษย์ สอนศิษย์ด้วยใจที่เป็นกลาง มีสติรู้ตัวอยู่เสมอ ไม่หวั่นไหวไปกับสิ่งยั่วยุ เช่น การไม่ตั้งตนมีอำนาจเหนือศิษย์ แต่ต้องมีใจที่เป็นกลาง โดยครูต้องฝึกฝนอบรม ตรวจสอบ และชำระจิตใจของตนเสมอ ครูต้องยึดมั่นในหลักการจรรยาบรรณวิชาชีพครู การปฏิบัติตนตามหลัก "อี้" จะช่วยให้ครูเป็นแบบอย่างของความชอบธรรมและความถูกต้องให้กับศิษย์ ช่วยปลูกฝังและขัดเกลาจิตใจของศิษย์ให้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม เมื่อศิษย์ได้เห็นแบบอย่างที่ดีจากครู ก็จะเกิดความเชื่อมั่นและยึดถือครูเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะส่งผลให้ศิษย์เติบโตเป็นคนดีที่มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม สามารถแยกแยะความถูกผิดและเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ชอบธรรมได้ด้วยตนเอง ตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาในปรัชญาขงจื๊อ ที่มุ่งสร้างคนให้มีทั้งความรู้และคุณธรรม ผ่านการเรียนรู้และการเลียนแบบของครูผู้ทรงคุณธรรม

3. หลี่ (礼) คือ ความสุภาพ มารยาท และการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม การรู้จักกาลเทศะ วางตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบทบาทหน้าที่ การปฏิบัติตนตามขนบธรรมเนียม ประเพณี และแบบแผนที่ดีงาม การแสดงความเคารพและให้เกียรติผู้อื่น

ครูจะต้องแสดงตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะ มีมารยาท อารมณ์รักษามรรยาทตามประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับศิษย์ รู้จักให้เกียรติผู้อื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน แสดงกิริยามารยาทที่สุภาพ การปฏิบัติตนตามหลัก "หลี่" จะช่วยให้ครูสามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นระเบียบเรียบร้อย และเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของศิษย์ เมื่อศิษย์ได้เรียนรู้และฝึกฝนความสุภาพ มารยาท และการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ก็จะเติบโตเป็นคนที่มีความรู้ กาลเทศะ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของคนดี และพลเมืองดีตามปรัชญาการศึกษาของขงจื๊อ อันมุ่งหวังให้ศิษย์เป็นทั้งคนเก่งและคนดี สามารถดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสมท่ามกลางความสัมพันธ์เชิงจริยธรรมของสังคม

4. จื่อ (智) คือ ความรอบรู้ ปัญญา การแสวงหาความรู้ การใฝ่รู้ใฝ่เรียน พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รู้จักใช้เหตุผลและวิจารณ์ญาณในการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจ รวมทั้งการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและสร้างประโยชน์แก่สังคม

ครูจะต้องเป็นผู้มีสติปัญญา เป็นผู้มองกว้าง ใจกว้าง คิดเห็นในทางที่ถูกต้อง แยกแยะปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานได้อย่างดีงาม ก่อประโยชน์แก่ตนเอง ศิษย์ และเพื่อนร่วมงานทุกระดับ ครูต้องมีความรู้อย่างถ่องแท้ในสาขาวิชาที่ตนสอน สามารถถ่ายทอดและอธิบายเนื้อหาได้อย่างชัดเจน

และเข้าใจง่าย การปฏิบัติตนตามหลัก จื่อ นี้ จะช่วยให้ครูสามารถพัฒนาศักยภาพทางปัญญาของศิษย์ได้อย่างเต็มที่ ผ่านการถ่ายทอดความรู้ การส่งเสริมการคิด การสร้างแรงบันดาลใจ และการเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริง เมื่อศิษย์ได้พัฒนาปัญญาและความใฝ่รู้อย่างแท้จริง ก็จะสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

5. ซิน (仁) คือ ความน่าเชื่อถือ การรักษาคำพูด พุดจริงทำจริงในสิ่งที่สัญญาไว้ ไม่โกหก หลอกลวงหรือเบี่ยงเบนความจริง การปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความจริงใจ และที่สำคัญคือการรักษาสัจจะ ครูจะต้องเป็นผู้ที่มีความจริงใจ มีจิตใจที่บริสุทธิ์ มีความแน่วแน่ต่อการกระทำ ต่อหน้าที่ของตนเอง ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ศิษย์ ต้องมีความศรัทธาในตนเอง ในวิชาชีพครูและศรัทธาเชื่อมั่นในศิษย์ด้วย ซินจะช่วยสร้างสัมพันธภาพที่ตระหว่างครูกับศิษย์ อันเกิดมาจากความไว้วางใจ ความน่าเชื่อถือ และความซื่อสัตย์ที่ครูมีต่อศิษย์ เมื่อศิษย์ไว้วางใจและเชื่อมั่นในตัวครู ก็จะเกิดความเคารพ นับถือ และพร้อมที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองตามคำแนะนำของครู ซึ่งจะนำไปสู่บรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี

6. หยง (勇) คือ ความกล้าหาญ ความเด็ดเดี่ยว การกล้าที่จะยืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง แม้จะเผชิญกับอุปสรรคหรือสถานการณ์ที่ยากลำบาก ไม่ย่อท้อ มีความมุ่งมั่น กล้าเสี่ยง และอุทิศตนเพื่อสิ่งที่เชื่อมั่นและยึดถือ

ครูต้องกล้าตัดสินใจและลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้อง แม้จะต้องเผชิญกับอุปสรรคหรือแรงกดดันจากภายนอก การยืนหยัดในหลักการและความเชื่อที่ดีงาม ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งยั่วยุหรือผลประโยชน์อันมิควรได้ การปฏิบัติตนตามหลัก "หยง" จะช่วยให้ครูสามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ท้าทาย กระตุ้นให้ศิษย์กล้าคิด กล้าทำ และกล้าเผชิญกับอุปสรรคด้วยความมุ่งมั่น เมื่อศิษย์ได้ฝึกฝนและพัฒนาความกล้าหาญทั้งทางร่างกายและจิตใจ ก็จะเติบโตเป็นคนที่เข้มแข็ง อดทน และพร้อมที่จะต่อสู้กับความยากลำบากในชีวิต รวมทั้งกล้าที่จะปกป้องความถูกต้องและความยุติธรรมให้คงอยู่ในสังคม ซึ่งเป็นคุณลักษณะของผู้นำและนักปราชญ์ที่พึงประสงค์ตามปรัชญาการศึกษาของขงจื๊อ อันมุ่งมั่นที่จะสร้างคนดีและคนเก่งเพื่อรับใช้บ้านเมืองและพัฒนาสังคมให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป

7. เชียน (謙) คือ ความถ่อมตน การไม่หยิ่งยโส การไม่โอวดดีหรือคุยโว ไม่ถือตัวหรือดูถูกผู้อื่น การมีจิตใจที่อ่อนน้อมถ่อมตน พร้อมที่จะเรียนรู้รับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น การปฏิบัติกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

ครูสามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่น ปลอดภัย และเปิดกว้างสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้และทัศนะที่หลากหลาย เมื่อศิษย์ได้เรียนรู้และเลียนแบบความถ่อมตนจากครู ก็จะเติบโตเป็นคนที่รู้จักการวางตัว ไม่หยิ่งทะนง พร้อมที่จะรับฟังผู้อื่นด้วยความเคารพ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม อันเป็นเป้าหมายปลายทางของการจัดการศึกษา ในหลักคิดของขงจื๊อที่มุ่งสร้างคนให้สมบูรณ์พร้อมทั้งความรู้และคุณธรรม สามารถดำรงตนอย่างสง่างามท่ามกลางสัมพันธภาพอันดีงามในทุกระดับของสังคม

8. กง (恭) คือ ความเคารพ การให้เกียรติผู้อื่น การแสดงความเคารพต่อผู้อื่นทั้งกาย วาจา ใจ การให้เกียรติ และการยอมรับในความแตกต่างหลากหลายของผู้คน การวางตัวให้เหมาะสมตามฐานะและแสดงความนอบน้อมต่อผู้ใหญ่ การอ่อนน้อมต่อผู้อื่น

ครูจะต้องตระหนักและยอมรับในความแตกต่างหลากหลายของศิษย์ ทั้งด้านความสามารถ ความสนใจ และพื้นฐานครอบครัว ไม่เปรียบเทียบศิษย์ด้วยมาตรฐานเดียวกัน ให้ความสำคัญในการเรียนรู้ และพัฒนานตนเองตามศักยภาพพร้อมให้คำแนะนำ และให้กำลังใจอย่างเหมาะสม การปฏิบัติตนตามหลัก "กง" จะช่วยให้ครูสามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เคารพซึ่งกันและกัน ทั้งระหว่างครูกับศิษย์ ครูกับครู และครูกับผู้บริหารโรงเรียน เมื่อศิษย์ได้ซึมซับแบบอย่างในเรื่องของการยอมรับความแตกต่างหลากหลายของครูแล้ว ศิษย์ก็จะเติบโตเป็นผู้ที่รู้จักให้เกียรติและนับถือผู้อื่น อันจะนำไปสู่การสร้างสายสัมพันธ์อันดี และความสามัคคีทั้งในโรงเรียนและชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสังคมที่สงบสุขและมีอารยธรรมตามหลักคิดของขงจื๊อ ที่มุ่งสร้างปัจเจกชนให้เคารพต่อตนเอง ผู้อื่น และสถาบันทางสังคม เพื่อร่วมกันสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่บ้านเมืองและสังคมโดยรวมอย่างยั่งยืน

การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ด้วยความสำคัญดังกล่าวผู้ที่เป็ "ครู" จึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย บทควมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิด คุณธรรมของขงจื๊อที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของครูที่ดี ประกอบด้วยคุณธรรม 8 ประการ ได้แก่ 1) เทริน คือ ความเมตตากรุณา 2) อี้ คือ ความชอบธรรม 3) หลี่ คือ ความสุภาพและมารยาท 4) จื่อ คือ ความรอบรู้ 5) ซิ่น คือ ความซื่อสัตย์ 6) หยง คือ ความกล้าหาญ 7) เซียน คือ ความถ่อมตน และ 8) กง คือ ความเคารพ ซึ่งแนวคิดของขงจื๊อที่มีมาอย่างยาวนานและทรงคุณค่านี้สามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาครูเพื่อเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาศิษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านความรู้ และคุณธรรม อันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์สังคมที่มีคุณภาพสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- เฉลิมพล เกิดเจริญ. (2562). **หลักการศึกษาในปรัชญาขงจื๊อ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชวลิต ชูกำแพง. (2550). **การวิจัยในชั้นเรียน**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทิศนา ขัมมณี. (2563). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนวรรณ เหมือนวงศ์. (2562). **บุคลิกภาพของครูที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2556). **การพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชัย หนูแก้ว. (2554). **หลักการศึกษา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พระมหาบุญเลิศ วรรธโม. (2563). **คุณธรรมจริยธรรมสำหรับวิชาชีพครู**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม. (2542, 19 สิงหาคม). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่มที่ 116 ตอนที่ 74 ก. หน้า 1-23.

- พระอรุณ พุทธินนโท. (2546). **รัฐบาลที่เลวร้ายยิ่งกว่าเสือ...สุภาษิตขงจื้อ กับคำถามแรกแห่งปี 2546**. นิตยสารศิลปวัฒนธรรม, จาก https://www.silpa-mag.com/quotes-in-history/article_6660. สืบค้น 10 ตุลาคม 2567.
- รัตนะ บัวสนธิ์. (2563). **คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพครู**. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วรินทร์พย์ มาศชาย. (2563). **การพัฒนาบุคลิกภาพความเป็นครูมืออาชีพ**. นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). **วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579**. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- อำนวย คำดื้อ. (2561). **ขงจื้อ: ปรมจารย์แห่งแดนมังกร**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- Ames, R. T., & Rosemont, H. (1998). **The Analects of Confucius: A philosophical translation**. New York, NY: Ballantine Books.
- Chan, W. T. (1963). **A source book in Chinese philosophy**. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Good, C. V. (1973). **Dictionary of education (3rd ed.)**. New York: McGraw-Hill.
- Huang, C. C. (1997). **The Analects of Confucius**. Oxford University Press.
- Shim, S. H. (2008). **A philosophical investigation of the role of teachers: A synthesis of Plato, Confucius, Buber, and Freire**. *Teaching and Teacher Education*, 24(3), 515-535.
- Tan, C. (2017). **Teaching and learning in Confucian perspective**. In *Educational Theory and Contestable Values in Liberal Societies* (pp. 95-113). Springer, Singapore.
- Tu, W. (1998). **Humanity and self-cultivation: Essays in Confucian thought**. Boston, MA: Cheng & Tsui.
- Yao, X. (2000). **An Introduction to Confucianism**. Cambridge: Cambridge University Press.